

Center for European Studies

Global Campus
Caucasus

ԵՐԵՎԱՆԻ ԳԵՏԱԿԱՆ
ՆԱԽԱԼՄԱՐԱՆ

ԴԻՄԱԿԱՅՈՂ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԵՐԸ ՀԻՔՐԻԴԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԳՄՆԵՐԻ ԵՎ ԽԱՂԱՂՈՒԹՅԱՆ ԽԱՉՄԵՐՈՒԿՆԵՐՈՒՄ

(Տալասան, Վրասան, Ադրբեջան, Թուրքիա,
Իրան, Ռուսասան, Ուկրաինա)

ՈՒԿՐԱԻՆԱ

ՍԵՎ ՏՈՎ

ՎՐԱՍԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՂՐԲԵՋԱՆ

ԹՈՒՐԻՔԻԱ

ԿԱՍՊԻՑ ԾՈՎ

ԽՄԲԱԳԻՐ

ԱՐՈՒՍՅԱԿ ԱԼԵՔՍԱՆՅԱՆ

ՄԻՋՆԵՐԱԿԱՆ ԾՈՎ

ԻՐԱՆ

Global Campus
of Human Rights

This document has been produced with the financial assistance of the European Union and as part of the research activities of the Global Campus of Human Rights. The contents of this document are the sole responsibility of the authors and can under no circumstances be regarded as reflecting the position of the European Union or of the Global Campus of Human Rights.

ԴԻՄԱԿԱՅՈՂ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԵՐԸ
ՀԻՔՐԻԴԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԻ ԵՎ
ԽԱՂԱՂՈՒԹՅԱՆ ԽԱՉՄԵՐՈՒԿՆԵՐՈՒՄ

(Հայաստան, Վրաստան, Ադրբեջան, Թուրքիա,
Իրան, Ռուսաստան, Ուկրաինա)

Խմբագիր՝
ԱՐՈՒՍՅԱԿ ԱԼԵՔՍԱՆՅԱՆ

ԵՐԵՎԱՆ
ԵՊՀ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
2024

ՀՏԴ 32
ԳՄԴ 66.0
Դ 490

*Հրատարակության է երաշխավորվել
ԵՊՀ միջազգային հարաբերությունների ֆակուլտետի
և եվրոպական ուսումնասիրությունների
կենտրոնի գիտական խորհուրդների կողմից:*

**Դ 490 Դիմակայող քաղաքական համակարգերը հիբրիդային պատե-
րազմների և խաղաղության խաչմերուկներում (Հայաստան, Վրաս-
տան, Ադրբեջան, Թուրքիա, Իրան, Ռուսաստան, Ուկրաինա) /
Խմբ.՝ Ար. Ս. Ալեքսանյան: -Եր., ԵՊՀ հրատ., 2024, 364 էջ:**

Սույն կոլեկտիվ մենագրությունը Քաղաքական համակարգի կայունության ինդեքսի մեթոդաբանությամբ կատարված համեմատական վերլուծություն է տարածաշրջանի երկրների քաղաքական համակարգերի վերաբերյալ: Մասնավորապես դիտարկված են Հայաստանի, Վրաստանի, Ադրբեջանի, Թուրքիայի, Իրանի, Ռուսաստանի և Ուկրաինայի քաղաքական կայունության միտումներն ու փոխակերպումները: Երկրների ընտրությունը պայմանավորված է տարածաշրջանում աշխարհաքաղաքական բարդ զարգացումներով, դերակատարների նոր նախաձեռնություններով և ուժերի վերադասավորությամբ: Աշխատանքը ներառում է ինչպես ներերկրային, այնպես էլ միջերկրային վերլուծություններ: Ներերկրային վերլուծությունն ընդգրկում է տարածաշրջանի երկրների կայունության քաղաքական, տնտեսական և սոցիալական գործոնների համակողմանի ուսումնասիրությունները 2000-2021/2022 թվականներին: Միջերկրային վերլուծության շրջանակում դիտարկվում են 2022 թվականի քաղաքական կայունության համեմատական ցուցանիշներն ըստ նշված երկրների: Հետազոտությունը նախատեսված է համալսարանների և գիտահետազոտական կենտրոնների գիտնականների, փորձագետների և ուսանողների համար:

*Հայաստանի ազգային գրադարանի համահավաք գրացուցակ:
Այս գրքի փյվյալները գրանցված են համահավաք գրացուցակում և հասանելի են Հայաստանի ազգային
և Երևանի պետական համալսարանի գրադարաններում:*

ՀՏԴ 32
ԳՄԴ 66.0

ISBN 978-5-8084-2693-1
<https://doi.org/10.46991/YSUPH/9785808426931>

© Հեղ. խումբ, 2024
© ԵՊՀ եվրոպական ուսումնասիրությունների կենտրոն, 2024
© ԵՊՀ հրատարակչություն, 2024

Խմբագիր և հետազոտական խմբի գիտական ղեկավար, համահեղինակ՝

Արուսյակ Ալեքսանյան

ԵՊՀ Եվրոպական ուսումնասիրությունների կենտրոնի հետազոտությունների բաժնի ղեկավար, դասախոս, քաղաքական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ

Գիտահետազոտական խմբի անդամներ, համահեղինակներ՝

Աշոտ Ալեքսանյան

ԵՊՀ միջազգային հարաբերությունների ֆակուլտետի քաղաքագիտության ամբիոնի վարիչ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Գոհար Իսկանդարյան

ՀՀ ԳԱԱ արևելագիտության ինստիտուտի Իրանի բաժնի վարիչ, ԵՊՀ արևելագիտության ֆակուլտետի իրանագիտության ամբիոնի դոցենտ, պատմական գիտությունների թեկնածու

Արտյոմ Տոնոյան

ԵՊՀ արևելագիտության ֆակուլտետի իրանագիտության ամբիոնի դոցենտ, բանասիրական գիտությունների թեկնածու, ՀՀ ԳԱԱ արևելագիտության ինստիտուտի Իրանի բաժնի գիտաշխատող

Վանատուր Շերենց

ՀՀ ՊՆ ՊԱՀՀ-ի տարածաշրջանային ռազմավարական վերլուծությունների կենտրոնի վերլուծաբան

Աննա Սարկիսյան

Միջազգային և եվրոպական անվտանգության մագիստրոս, փորձագետ-վերլուծաբան

Տվյալների հավաքմանը օժանդակել է ԵՊՀ ԵՈՒԿ փորձագետ Մերի Մարտիրոսյանը

Հետազոտական խմբի խորհրդատու՝

Վլադիմիր Մարտիրոսյան

ԵՊՀ Եվրոպական ուսումնասիրությունների կենտրոնի տնօրեն, քաղաքական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ

Գրախոսներ՝

Գարիկ Քեոյան

ԵՊՀ միջազգային հարաբերությունների ֆակուլտետի քաղաքագիտության ամբիոնի պրոֆեսոր, ք.գ.դ.

Ալեքսանդր Մարգարով

ԵՊՀ միջազգային համագործակցության վարչության պետ, քաղաքագիտության ամբիոնի պրոֆեսոր, ք.գ.դ.

Head of the Research Team, Editor and Co-author

Arusyak Aleksanyan Head of Research Unit, Lecturer at the Center for European Studies, YSU, Doctor of Philosophy in Political Science, Associate Professor

Research Team, Co-authors

Ashot Aleksanyan Head of the Chair of Political Science of the Faculty of International Relations, YSU, Doctor of Sciences (Political Sciences), Professor

Gohar Iskandaryan Head of the Department of Iranian Studies, Institute of Oriental Studies of NAS RA, Associate Professor at the Chair of Iranian Studies of the Department of Oriental Studies, YSU, Doctor of Philosophy in History

Artyom Tonoyan Associate Professor at the Chair of Iranian Studies, YSU, Doctor of Philosophy in Philology, Research Fellow at the Department of Iranian Studies, Institute of Oriental Studies of NAS RA

Vanatur Sherents Research Fellow at the Centre for Regional Strategic Studies, NDRU, MoD of the RA

Anna Sarkisyan Expert-Analyst, Master in International and European Security

Mary Martirosyan, an expert at YSU CES, assisted in data collection.

Research Adviser

Vladimir Martirosyan Director of the Center for European Studies, YSU, Doctor of Philosophy in Political Science, Associate Professor

Readers

Garik Keryan Professor at the Chair of Political Science, YSU, Degree of Doctor of Sciences (Political Sciences),

Alexander Markarov Head of International Cooperation Office, YSU, Professor at the Chair of Political Science, Degree of Doctor of Sciences (Political Sciences)

Resilient Political Systems at the Crossroads of Hybrid Wars and Peace (Armenia, Georgia, Azerbaijan, Iran, Turkey, Russia, and Ukraine), ed. by Arusyak Aleksanyan, Yerevan, YSU press, 2024, 364 p.

This collective monograph offers a comparative analysis of the political systems of the regional countries using the methodology of the Stability Index of Political System. Specifically, it examines the trends and transformations in the political stability of Armenia, Georgia, Azerbaijan, Turkey, Iran, Russia, and Ukraine. The selection of countries is driven by the complex geopolitical developments in the region, new initiatives by key players, and shifts in power dynamics. The work includes both in-country and cross-country analyses. The in-country analysis covers a comprehensive study of the political, economic, and social factors influencing stability in the regional countries during 2000-2021/2022. The cross-country analysis examines the comparative indicators of political stability for the mentioned countries in 2022. This book is intended for scholars, experts, and students at universities and research centers.

The National Library of Armenia Cataloging-in-Publication Data.

A catalog record for this book is available from the National Library of Armenia and the Library of Yerevan State University.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Հապավումներ և համառոտագրություններ	9
Հեղինակների մասին.....	12
Ներածություն	15
<i>Արուսյակ Ալեքսանյան</i>	
Հեղազոտության կատարման ամփոփագիր	18
<i>Արուսյակ Ալեքսանյան</i>	
Գլուխ 1. Քաղաքական համակարգի կայունության ինդեքսի մեթոդաբանությունը	23
<i>Արուսյակ Ալեքսանյան</i>	
Գլուխ 2. Հայաստանը «ոչ պատերազմ, ոչ խաղաղություն» իրողությունների խաչմերուկներում.....	34
<i>Արուսյակ Ալեքսանյան</i>	
Գլուխ 3. Քաղաքական կայունությունը Վրաստանում որպես լավ կառավարման հե՞նք.....	61
<i>Աննա Սարկիսյան</i>	
Գլուխ 4. Հետխորհրդային Ադրբեջանի քաղաքական կայունության բազմակողմ չափումները.....	113
<i>Արփյոմ Տոնոյան</i>	

Գլուխ 5. Թուրքիայում քաղաքական կայունության կերպավորումներն արդարություն և զարգացում կուսակցության կառավարման տարիներին (2002-2021) 157

Վանապուր Շերենց

Գլուխ 6. Իրանի քաղաքական համակարգի կայունությունը. ազդեցության գործոններն ու սպառնալիքները..... 201

Գոհար Իսկանդարյան

Գլուխ 7. Պետականության և հասարակության քաղաքական կայունության մարտահրավերները. Ռուսաստանը կոնֆլիկտների և պատժամիջոցների միջև 241

Աշոտ Ալեքսանյան

Գլուխ 8. Ուկրաինայի ինտեգրացիոն ռազմավարության առաջնահերթությունները միջպետական կոնֆլիկտի և հիբրիդային պատերազմի փոխակերպումներում. խնդրահարույց գործընկերություն և անհամաչափ առճակատում 291

Աշոտ Ալեքսանյան

Գլուխ 9. Տարածաշրջանային երկրների Քաղաքական համակարգի կայունության ինդեքսի միջերկրային վերլուծություն 329

Արուսյակ Ալեքսանյան

Անունների և հիմնաբառերի ցանկ 347

ՀԱՊԱՎՈՒՄՆԵՐ ԵՎ ՀԱՄԱՌՈՏԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Ա	Առևտրաշրջանառության ծավալ
ԱԶԿ	Արդարություն և զարգացում կուսակցություն
ԱԷՄԳ	Ատոմային էներգիայի միջազգային գործակալություն
ԱԺՃԿ	Ադրբեջանի Ժողովրդական ճակատ կուսակցություն
ԱլԳ	Արևելյան գործընկերություն
ԱՀԿ	Առևտրի համաշխարհային կազմակերպություն
Ադք.	Ադրբեջանի մակարդակ
ԱՄԿ	Աշխատանքի միջազգային կազմակերպություն
ԱՄՆ	Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներ
ԱՇԿ	Ազգայնական շարժում կուսակցություն
ԱՊՀ	Անկախ պետությունների համագործակցություն
ԱՊՆՀ	Ադրբեջանի պետական նավթային հիմնադրամ
ԲԴ	Բյուջեի դեֆիցիտ
ԲԴԽ	Բարձրագույն դատական խորհուրդ
Գ	Գնաճ
ԳԱԱ	Գիտությունների ազգային ակադեմիա
ԴԺՀ	Դոնեցկի Ժողովրդական Հանրապետություն
ԵԱՀԿ	Եվրոպայում անվտանգության և համագործակցության կազմակերպություն
ԵԱՏՄ	Եվրասիական տնտեսական միություն
ԵԽ	Եվրոպայի խորհուրդ
ԵԽԽՎ	Եվրոպայի խորհրդի խորհրդարանական վեհաժողով
ԵՄ	Եվրոպական միություն
Զբ.	Զբաղվածության մակարդակ
ԶԼՄ	Զանգվածային լրատվության միջոցներ
ԶՈՒ	Զինված ուժեր

ԺԺԿ	Ժողովուրդների ժողովրդավարական կուսակցություն
ԺՀՄԻԳ	Ժողովրդավարական հաստատությունների և մարդու իրավունքների գրասենյակ
ԻԱ	Իրական աշխատավարձ
ԻԻՀ	Իրանի Իսլամական Հանրապետություն
ԻՀԴ	Իմամ-հաթիփ դպրոց
ԻՀՊԿ	Իսլամական հեղափոխության պահապանների կորպուս
ԼԺՀ	Լուգանսկի ժողովրդական Հանրապետություն
ԽՀԱԱՀ	Խորը և համապարփակ ազատ առևտրի համաձայնագիր
ԽՍՀՄ	Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետությունների Միություն
ԿԲ	Կենտրոնական բանկ
ԿԳՎ	Կրոնական գործերի վարչություն
ԿԸԻ	Կոռուպցիայի ընկալման ինդեքս
ԿԸՀ	Կոռուպցիայի ընկալման համաթիվ
ԿՄՎ	Կովկասի մուսուլմանների վարչություն
ՀԱ	Հակամարտության առկայություն
ՀԱՊԿ	Հավաքական անվտանգության պայմանագրի կազմակերպություն
ՀԲ	Համաշխարհային բանկ
ՀԳՀԾ	Համատեղ գործողությունների համապարփակ ծրագիր
ՀԺԿ	Հանրապետական ժողովրդական կուսակցություն
ՀԿ	Հասարակական կազմակերպություն
ՀՀ	Հայաստանի Հանրապետություն
ՀՆԱ	Համախառն ներքին արդյունք
ՀՊ	Հրաժարվում եմ պատասխանել
ՀՌԳ	Հատուկ ռազմական գործողություն
ՀՌԻ	Համաշխարհային ռազմականացման ինդեքս
ՀՌԿԿ	Հետազոտական ռեսուրսների կովկասյան կենտրոն
ՀՔ	Հանցագործությունների քանակ
ՄԱԿ	Միավորված ազգերի կազմակերպություն
ՄԱԿ-ի ԱԽ	Միավորված ազգերի կազմակերպության անվտանգության խորհուրդ
ՄԱՇ	Միացյալ ազգային շարժում

ՄԶԻ	Մարդկային զարգացման ինդեքս
ՄԶՀ	Մարդկային զարգացման համաթիվ
ՄԺԾԾ	Միջնաժամկետ ծախսերի ծրագիր
ՆԱՏՕ	Հյուսիսատլանտյան դաշինքի կազմակերպություն
ՆԳՆ	Ներքին գործերի նախարարություն
ՇՀԿ	Շանհայի համագործակցության կազմակերպություն
ԶԳ	Զգիտեմ
ՊԱԾ	Պետական անվտանգության ծառայություն
ՊԱՀՀ	Պաշտպանական ազգային հետազոտական համալսարան
ՊԱՍՆ	Պետական անվանական սոցիալական նպաստ
ՊՆ	Պաշտպանության նախարարություն
ՊՊԾ	Պարեկապահակային ծառայություն
ՊՊԿ	Պետական պլանավորման կազմակերպություն
ԶԻ	Զինի ինդեքս
ՌԲՄՊ	Ռուսաստան-Բելառուս միութենական պետություն
ՌԲՆ	Ռազմավարության և բյուջեի նախագահություն
ՌԴ	Ռուսաստանի Դաշնություն
ՍԳԻ	Սոցիալական գործոնների ինդեքս
Ստ.	Ստվերային տնտեսության մակարդակ
ՎՊԾ	Վիճակագրության պետական ծառայություն
ՏԱԻ	Տնտեսական ազատության ինդեքս
ՏԳԻ	Տնտեսական գործոնների ինդեքս
ՏԻՄ	Տեղական ինքնակառավարման մարմիններ
ՏՎ	Տնտեսության վարկավորում
ՔԱ	Քաղաքացիական անհնազանդություններ
ՔԱԻ	Քաղաքացիական ազատությունների ինդեքս
ՔԳԻ	Քաղաքական գործոնների ինդեքս
ՔԻԻ	Քաղաքական իրավունքների ինդեքս
ՔՀԿ	Քաղաքացիական հասարակության կազմակերպություններ
ՔՀԿԻ	Քաղաքական համակարգի կայունության ինդեքս
ՕՈՒՆ	Օտարերկրյա ուղղակի ներդրումներ

ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Արուսյակ Ալեքսանյանը քաղաքական գիտությունների թեկնածու է, դոցենտ, Երևանի պետական համալսարանի (ԵՊՀ) եվրոպական ուսումնասիրությունների կենտրոնի հետազոտությունների բաժնի ղեկավար և դասախոս: Նա դասավանդում է նաև ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիայի գիտակրթական միջազգային կենտրոնի պատմության, քաղաքագիտության և միջազգային հարաբերությունների ամբիոնում: Նրա գիտական հետաքրքրությունների շրջանակն ընդգրկում է համեմատական քաղաքական վերլուծությունը, եվրաինտեգրման գործընթացները, քաղաքական կայունության ու ժողովրդավարության ինդեքսները, հետազոտության մեթոդները և այլ թեմաներ: 2009 թ.-ին Արուսյակ Ալեքսանյանը թեկնածուական ատենախոսության շրջանակում մշակել է Քաղաքական համակարգի կայունության ինդեքսի մեթոդաբանությունը, իսկ 2012 թ.-ին ՀՌԿԿ-Հայաստան և Նյու Յորքի «Կարնեգի» կորպորացիայի հետազոտական ծրագրի շրջանակներում՝ Ժողովրդավարության մակարդակի ինդեքսը: Արուսյակ Ալեքսանյանի մասնագիտական խմբագրությամբ և համահեղինակությամբ հրատարակվել է 7 աշխատություն, որոնցից 6-ը՝ երկլեզու:

Աշոտ Ալեքսանյանը քաղաքական գիտությունների դոկտոր է, պրոֆեսոր, ԵՊՀ միջազգային հարաբերությունների ֆակուլտետի քաղաքագիտության ամբիոնի վարիչ, ինչպես նաև Երևանի համալսարանի «Journal of Political Science: Bulletin of Yerevan University» հանդեսի գլխավոր խմբագիր: Նրա հիմնական հետաքրքրություններն են քաղաքացիական հասարակությունը, սոցիալական գործընկերությունը, մարդու քաղաքական իրավունքներն ու ազատությունները: 2002-2016 թթ. եղել է Գերմանիայի ակադեմիական փոխանակման ծրագրի (DAAD) և ԵՄ «Էրազմուս Մունդուս»-ի հրավիրված գիտնական (Հաննովերի, Մյունխենի Լյուդվիգ-Մաքսիմիլյանի, Յենայի Ֆրիդրիխ Շիլլերի, Լյուվենի Կաթոլիկ և Բեռլինի ազատ համալսարանի):

րանների քաղաքագիտության ինստիտուտներում): 2016 թվականից նա Գերմանիայի Ֆրիդրիխ Շիլլերի անվան Յենայի համալսարանի քաղաքագիտության ինստիտուտի հրավիրված գիտնական է: 2024 թվականից նա նաև Հայաստանում DAAD-ի դեսպանն է:

Գոհար Իսկանդարյանը պատմական գիտությունների թեկնածու է, ՀՀ ԳԱԱ Արևելագիտության ինստիտուտի Իրանի բաժնի վարիչ, ԵՊՀ արևելագիտության ֆակուլտետի իրանագիտության ամբիոնի դոցենտ: Նրա գիտական հետաքրքրությունների կենտրոնում են Իրանի տարածաշրջանային քաղաքականությունը ժամանակակից շրջանում, Իրան-ԱՄՆ հարաբերությունները, Իրանի պետական համակարգի կառուցվածքը: Հեղինակ է երկու մենագրության, առավել քան 30 հոդվածների, մասնակցել է բազմաթիվ միջազգային գիտաժողովների, կազմակերպել է իրանագիտական մեկ տասնյակից ավել միջազգային գիտաժողովներ և կլոր սեղան քննարկումներ:

Արտյոմ Տոնոյանը բանասիրական գիտությունների թեկնածու է, ԵՊՀ արևելագիտության ֆակուլտետի իրանագիտության ամբիոնի դոցենտ: Նա նաև ԳԱԱ արևելագիտության ինստիտուտի Իրանի բաժնի գիտաշխատող է: Զբաղվում է Ադրբեջանում խոսվող իրանական լեզուների, ինչպես նաև Ադրբեջանի էթնիկական, կրոնական և լեզվական քաղաքականության ուսումնասիրությամբ: Վերջին տարիներին նրա գիտական հետաքրքրությունների շրջանակում է նաև հետխորհրդային Ադրբեջանի քաղաքական համակարգի ուսումնասիրությունը:

Վանատուր Շերենցը Երևանի պետական համալսարանի արևելագիտության ֆակուլտետի և Եվրոպական ուսումնասիրությունների կենտրոնի շրջանավարտ է, իսկ ներկայումս կրթությունը շարունակում է ԵՊՀ Արևելագիտության ֆակուլտետի թյուրքագիտության ամբիոնում որպես ասպիրանտ: Նա դասավանդել է ՀՀ ՊՆ պաշտպանական ազգային հետազոտական համալսարանում: Այժմ դասախոսում է Երևանի Գլաձոր համալսարանում: Նրա գիտական հետաքրքրության հիմնական թեմաներն են թուրքերենը որպես օտար լեզու, Թուրքիա-Ադրբեջան ռազմաքաղաքական համագործակցությունը և Թուրքիայի եվրաինտեգրման գործընթացը:

Աննա Սարկիսյանը միջազգային և եվրոպական անվտանգության մագիստրոսի կոչումը ստացել է Ժնևի համալսարանից: Շուրջ քսան տարի զբաղվում է սոցիալ-տնտեսական և անվտանգային հարցերի հետազոտու-

թյուններով և զարգացման ծրագրերով՝ իր մասնագիտական ներդրումն ունենալով Հետազոտական ռեսուրսների կովկասյան կենտրոն-Հայաստանի հետազոտական և վերլուծական ծրագրերին, Նյու Յորքում Միացյալ ազգերի կազմակերպությունում Հայաստանի մշտական ներկայացուցչությունում, ՄԱԿ Զարգացման ծրագրի Հայաստանյան գրասենյակում, միջազգային և տեղական մի շարք այլ կազմակերպություններում: Ներկայումս ղեկավարում է միջազգային կառույցների կողմից իրականացվող հումանիտար և տնտեսական զարգացման ծրագրերը:

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Աշխարհաքաղաքական միտումների՝ արագ փոփոխվող և համաշխարհային նոր դերակատարների երևան գալու արդի պայմաններում ռազմավարական կարևորություն ներկայացնող տարածաշրջաններում քաղաքական համակարգերի կայունության ուսումնասիրությունները ինչպես գիտնականների, այնպես էլ քաղաքական գործիչների ուշադրությանն արժանացած առանցքային հիմնահարցերից են: Այդ համակարգերի դիմակայությունը առավելապես հիբրիդային պատերազմների և անկայուն խաղաղության պայմաններում անչափ կարևոր է տարածաշրջանային և համաշխարհային անվտանգության պահպանման տեսակետից:

«Դիմակայող քաղաքական համակարգերը հիբրիդային պատերազմների և խաղաղության խաչմերուկներում» խորագրով սույն աշխատությունը առանցքային յոթ երկրի՝ Հայաստանի, Վրաստանի, Ադրբեջանի, Թուրքիայի, Իրանի, Ռուսաստանի և Ուկրաինայի քաղաքական համակարգերի կայունության վերաբերյալ միջգիտակարգային հետազոտություն է:

Թեմայի և երկրների ընտրությունը պայմանավորված է այդ երկրներում ընթացող քաղաքական և սոցիալ-տնտեսական բարդ զարգացումներով, նրանց փոխազդեցություններով և աշխարհաքաղաքական նշանակությամբ: Այդ փոխազդեցությունները և՛ պատմական հակամարտությունների, և՛ ժամանակակից քաղաքական փոխակերպումների արդյունք են, որոնք հետազոտության կարևոր օբյեկտ են տարածաշրջանային կայունության փոփոխությունների ընկալման և վերլուծության համար:

Աշխատանքում կիրառվում է Քաղաքական համակարգի կայունության ինդեքսի (ՔՀԿԻ) մեթոդաբանությունը՝ համապարփակ և բազմակողմանի ուսումնասիրություններ կատարելու համար: Այն ազգային գործիք է և կիրառվում է ինչպես գիտնականների, այնպես էլ ուսանողների կողմից: Այս առումով տեղին է նշել, որ ՔՀԿԻ-ի մեթոդաբանության կիրառման փորձը

սկսվել է դեռևս 2009 թ.-ին հրատարակված «Քաղաքական համակարգի կայունության գնահատման մոդելի մասին (ՀՀ օրինակով)» գիտական հոդվածում: Հաջորդիվ, Քաղաքական համակարգի կայունության ինդեքսի մեթոդաբանությամբ իրականացվել են մի շարք հետազոտություններ, որոնցից է, օրինակ՝ 2013 թ.-ին ԵՊՀ-ում հրատարակված **«Հարավային Կովկասի, ԵվրԱզԵՍ և ԵՄ անդամ-պետությունների քաղաքական կայունության ինդեքսը (ներերկրային և միջերկրային վերլուծություն)»** թեմայով աշխատությունը, 2019-ին՝ **«Նորանկախ երկրների քաղաքական կայունությունն արդիականացման պայմաններում (Հայաստան, Վրաստան, Ադրբեջան, Ռուսաստան, Բելառուս, Ղազախստան, Ղրղզստան, Ուկրաինա, Մոլդովա)»** աշխատանքը, իսկ 2021 թ.-ին՝ **«ԵԱՏՄ երկրների քաղաքական կայունության մարտահրավերները. Քաղաքական գործոնների ինդեքսը»** հրատարակությունը: Միևնույն ժամանակ սույն հրապարակումը կարևորվում է տարածաշրջանային երկրների քաղաքական գործընթացների համալիր վերլուծության համատեքստում: Գրքում կիրառված տարածաշրջանային մոտեցումը շեշտադրում է այդ երկրների փոխկապվածությունը և ընդհանուր մարտահրավերները, որոնց նրանք առերեսվում են՝ սկսած չլուծված հակամարտություններից մինչև ներքաղաքական և սոցիալ-տնտեսական խնդիրները: Աշխատանքի ուսումնասիրություններն անդրադառնում են ինչպես առանձին երկրների կայունության միտումներին, այնպես էլ նրանց փոխազդեցության և աշխարհաքաղաքական փոխակերպումների հետևանքով առաջացած տարածաշրջանային օրինաչափություններին: Այսպիսի համալիր վերլուծությունները հնարավորություն են տալիս առավել խորքային հասկանալու տարածաշրջանային կայունության հետագծերը:

Աշխատանքը բաղկացած է ներածությունից, կատարման ամփոփագրից, ինը գլխից, ինչպես նաև հապավումների և համառոտագրությունների ու անունների և հիմնաբառերի ցանկերից: Առաջին գլուխը նվիրված է Քաղաքական համակարգի կայունության ինդեքսի մեթոդաբանության ներկայացմանը, որին հաջորդում են յուրաքանչյուր երկրի վերջին երկու տասնամյակների ընթացքում քաղաքական կայունության միտումների և դրանք պայմանավորող գործոնների մանրամասն ուսումնասիրությունները: Եվ վերջապես վերջին՝ իններորդ գլուխն անդրադառնում է միջերկրային վեր-

Ներածություն

լուծությանը՝ սանդղակավորելով դիտարկվող պետություններն ըստ քաղաքական կայունության ինդեքսի 2022 թվականի համար և կատարելով քաղաքական, տնտեսական և սոցիալական ենթահինդեքսների և ցուցանիշների համեմատական վերլուծություն:

ԱՐՈՒՍՅԱԿ ԱԼԵՔՍԱՆՅԱՆ

ԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ԵՎ ՀԻՄՆԱԲԱՌԵՐԻ ՑԱՆԿ

Ա

- Արխագիա, 70, 331
ագրեսիա, 241, 279, 293, 308
Ադրբեջան, 3, 4, 7, 9, 13, 15, 16, 18, 21, 22, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 60, 91, 92, 94, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 154, 155, 215, 216, 217, 329, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 341, 342, 343, 344, 345, 365
Ադրբեջանի ժողովրդական ճակատ կուսակցություն (ԱԺԾԿ), 9, 118, 124, 125, 128, 129, 136, 137
Ադրբեջանի պետական նավթային հիմնադրամ (ԱՊՆՀ), 9, 142, 144, 147
Ազատության տուն, 20, 26, 27, 44, 87, 337
Ազատությունն աշխարհում, 20, 26, 338
ազգային անվտանգություն, 68, 205, 215, 242, 243, 254, 259, 279, 292, 313, 314, 317
ազգային արժույթ, 89
Ազգային ժողով (ԱԺ), 43, 44
ազգային ինքնություն, 134, 137, 257
Ազգային վիճակագրական ծառայություն, 19, 20, 21, 100, 341, 343
ազգային տնտեսություն, 181
Ազգայնական շարժում կուսակցություն (ԱՇԿ), 9, 168, 174
ազդեցության գոտի, 241, 276, 329
Ալիև, Իլիամ, 39, 113, 114, 118, 122, 123, 125, 127, 128, 131, 134, 136, 137, 138, 147
Ալիև, Հեյդար, 113, 114, 118, 123, 125, 137, 154
ահաբեկչություն, 171, 172, 254
Ահմադինեժադ, Մահմուդ, 207, 208, 210, 216, 221, 222, 224, 227, 228, 229, 230, 231, 234, 235
աղյուսակ, 36, 38, 42, 64, 72, 73, 114, 116, 131, 136, 148, 149, 160, 164, 167, 168, 181, 190, 204, 243, 245, 249, 250, 259, 261, 271, 293, 295, 298, 299, 302, 333, 334, 336, 337, 338, 340, 341, 343
աղքատության մակարդակ, 9, 21, 23, 25, 53, 54, 55, 56, 148, 149, 192, 193, 227, 229, 231, 343, 344
աղքատություն, 21, 23, 25, 32, 53, 54, 55, 56, 60, 100, 117, 132, 148, 149, 189, 190, 192, 193, 227, 229, 230, 231, 235, 271, 273, 311, 343, 344
Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներ (ԱՄՆ), 9, 13, 19, 20, 21, 29, 41, 42, 49, 50, 51, 54, 72, 81, 82, 92, 93, 132, 142, 143, 147, 165, 181, 183, 184, 186, 188, 189, 205, 208, 211, 212, 213, 218, 219, 220, 223, 224, 226, 229, 231, 232, 233, 234, 237, 241, 242, 256, 265, 275, 276, 277, 292, 301, 307, 312, 316, 320, 329, 333, 340, 343, 344
Ամինի, Մահսա, 215, 333, 338
այաթոլլահ, 201, 202, 207, 209, 226
Անկախ պետությունների համագործակցություն (ԱՊՀ), 9, 89, 90, 301
անկայուն խաղաղություն, 15

- անկայունություն, 62, 106, 161, 162, 170, 171, 184, 196, 197, 247, 267, 329
- Անկարա, 38, 332
- անկարգություններ, 43, 105
- անհամաձայնություն, 67, 169
- անվտանգություն, 5, 9, 10, 11, 13, 18, 22, 76, 81, 85, 92, 114, 142, 170, 171, 176, 190, 208, 210, 242, 243, 247, 254, 255, 256, 261, 275, 279, 281, 291, 301, 305, 307, 308, 309, 310, 313, 316, 320, 332
- անցումային շրջան, 67, 94, 117, 253
- Աշխատանքի միջազգային կազմակերպություն (ԱՄԿ), 9, 19, 99, 264
- աշխատավարձ, 10, 21, 24, 29, 56, 145, 147, 184, 192, 251, 263, 264, 266, 271, 343
- աշխարհաքաղաքական անկայունություն, 90
- աշխարհաքաղաքական գործընթաց, 39
- աշխարհաքաղաքական գործոններ, 309
- աշխարհաքաղաքական իրավիճակ, 243
- աշխարհաքաղաքական լարվածություն, 333
- աշխարհաքաղաքական միտումներ, 15
- աշխարհիկություն, 161, 171, 192
- ապստամբություն, 118, 174
- ապրանք, 29, 52, 90, 94, 95, 140, 218, 225, 230, 231, 232, 233, 267
- Ապրիլյան պատերազմ, 38, 58
- Աջարիա, 70
- առաջին անհրաժեշտության ապրանքներ, 213, 230, 232
- առևտուր, 10, 25, 89, 90, 91, 93, 94, 95, 99, 184, 218, 260, 296, 307
- առևտրային գործընկեր, 51
- առևտրաշրջանառություն, 9, 20, 25, 51, 92, 93, 95, 142, 143, 182, 183, 225, 340
- Առևտրի համաշխարհային կազմակերպություն (ԱՀԿ), 9, 19, 76, 296
- Ասիա, 86, 94, 270
- Ասիական զարգացման բանկ, 94
- Ասոցացման համաձայնագիր, 89, 95, 99
- ավտորիտար քաղաքական համակարգ, 31
- ավտորիտարիզմ, 79, 171, 173, 179, 197
- Ատոմային էներգիայի միջազգային գործակալություն (ԱԷՄԳ), 9, 208, 220, 235
- Արաբական Միացյալ Էմիրություններ, 188
- արդարադատություն, 25, 81, 82, 86, 338
- Արդարություն և զարգացում կուսակցություն (ԱԶԿ), 9, 158, 161, 163, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 175, 176, 178, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 196, 197
- արդյունաբերություն, 48, 307, 308
- Արևելյան գործընկերություն (ԱԷԳ), 9, 293, 298, 300, 301, 318
- Արևելյան Միջերկրածով, 177
- Արևելք, 93, 119, 233, 270, 277
- Արևելք-Արևմուտք մայրուղի, 93, 94
- Արևմուտք, 92, 93, 184, 220, 231, 233, 234, 235, 236, 255, 275, 277, 299, 310
- արժեհամակարգ, 166
- արժեք, 18, 19, 29, 30, 36, 52, 56, 64, 79, 85, 116, 140, 166, 190, 191, 226, 227, 243, 245, 256, 257, 261, 271, 295, 299, 306, 311, 336, 341, 343
- արժույթ, 19, 20, 120, 182, 184, 185, 196, 214, 222, 230, 231
- արտադրություն, 52, 92, 180, 219, 267, 307, 309
- արտակարգ դրություն, 174, 189
- արտահանման ծավալ, 52, 180, 183, 186
- արտահանում, 51, 52, 60, 88, 93, 94, 95, 163, 180, 181, 183, 186, 188, 220, 222, 309, 332
- արտահերթ ընտրություններ, 82, 83, 122, 125, 128, 129, 170, 175
- արտահոսք, 106, 185, 336
- արտաքին առևտուր, 188, 218, 296
- արտաքին քաղաքականություն, 84, 126, 178, 184, 205, 213, 215, 220, 222, 223,

Անունների և հիմնաբառերի ցանկ

231, 232, 277, 292, 296, 297, 298, 300, 301
Արցախ, 39, 60, 113, 121, 134, 136, 137, 177
Արցախյան 44-օրյա պատերազմ, 38, 47, 58, 60, 115, 130, 135, 136, 143, 144, 147, 151
Արցախյան առաջին պատերազմ, 117
Արցախյան երկրորդ պատերազմ, 34, 125, 126, 136, 137, 138
Արցախյան հակամարտություն, 34
Արցախյան վերջին պատերազմ, 134, 137, 236
Արցախյան քառօրյա պատերազմ, 143
Աֆղանստան, 177

Բ

բազմակարծություն, 26, 62, 71, 203
Բալթյան երկրներ, 319
Բախտաձե, Մամուկա, 76
Բանհիմացների խորհուրդ, 202, 203
բարեկեցություն, 28, 191, 226, 264, 312
բարեփոխում, 67, 70, 71, 72, 83, 86, 89, 90, 129, 130, 131, 138, 145, 170, 171, 173, 175, 191, 209, 212, 216, 218, 223, 227, 229, 230, 231, 255, 272, 292, 304, 307, 317, 331
Բարձրագույն դատական խորհուրդ (ԲԴԽ), 9, 45
Բարոյականության ոստիկանություն, 215
Բաքու-Թբիլիսի-Կարս երկաթուղի, 94
Բաքրաձե, Դավիթ, 73
բևեռացում, 61, 66, 81, 170, 171, 179, 197, 271
բևեռացվածություն, 61, 81, 138, 145
Բյուջեի գլխավոր վարչություն, 195
բյուջեի դեֆիցիտ, 9, 21, 25, 182, 268
բնակչության բևեռացում, 32
բնակչություն, 28, 32, 54, 55, 56, 66, 97, 117, 124, 132, 145, 148, 149, 150, 189, 192, 193, 216, 243, 263, 265, 266, 270, 272, 273, 282, 304, 309, 311, 312, 313

բողոքի ակցիա, 77, 206, 207
բողոքի ցույց, 38, 43, 60, 61, 62, 87, 120, 140, 331, 332, 338
Բոննի փոխարկման միջազգային կենտրոն, 42
բռնություն, 132, 138, 170, 172, 214
Բրազիլիա, 185

Գ

գազ, 50, 51, 87, 225, 332
Գախարիա, Գիորգի, 80, 81
գաղափարախոսություն, 118, 137, 166, 167, 179, 192, 202, 203, 227, 255, 274, 280
Գասպարյան, Օնիկ, 43, 44
Գաֆարովա, Սահիրա, 113
Գեզի պուրակ, 161, 163, 178, 196
Գերագույն ուղղա, 305
Գերմանիա, 181, 211
Գիտությունների ազգային ակադեմիա (ԳԱԱ), 5, 9, 13, 18, 126
գլխաշոր, 215, 216
գծապատկեր, 24, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 57, 62, 63, 65, 88, 95, 96, 97, 98, 100, 101, 102, 103, 104, 114, 115, 117, 118, 121, 136, 140, 141, 143, 146, 150, 151, 159, 162, 164, 182, 183, 189, 192, 194, 197, 202, 203, 205, 206, 207, 209, 210, 211, 221, 222, 223, 224, 228, 231, 234, 235, 236, 237, 243, 244, 258, 261, 271, 275, 276, 293, 294, 298, 299, 301, 306, 311, 314, 315, 330, 331, 333, 334, 335, 339, 340, 342
Գյուլեն, Ֆեթհուլլահ, 163, 174, 184
գյուլենական, 163, 172, 174, 184
գյուլենականություն, 184
գյուղատնտեսություն, 48, 89, 218, 220
գնաճ, 9, 20, 25, 90, 138, 140, 143, 144, 145, 181, 183, 184, 185, 222, 223, 224, 225, 230, 231, 232, 332, 340, 341, 345
գնողունակություն, 29, 56

գոյաբանական պայքար, 34
 Գոտի և ճանապարհ, 91, 94
 գործադուլ, 28, 43, 338
 գործազրկության մակարդակ, 56, 229
 գործազրկություն, 56, 100, 117, 148, 184, 229, 264
 գործընթաց, 12, 13, 26, 27, 31, 34, 38, 60, 66, 67, 86, 88, 114, 118, 119, 158, 163, 174, 180, 210, 220, 223, 225, 228, 246, 249, 268, 269, 278, 279, 281, 291, 292, 293, 304, 308, 318

Դ

Դ՛Ամատոյի օրենք, 219
 Դավութթոլու, Ահմեդ, 174
 դատական համակարգ, 79
 դե յուրե, 77, 291
 դե ֆակտո, 77, 118, 291, 304
 դերակատար, 4, 15, 58, 136, 246, 247, 248, 272, 274, 277, 278, 279, 280, 282, 297, 299, 315, 316, 319, 329
 դիմակայող քաղաքական համակարգեր, 4, 15, 18
 դիմակայություն, 15
 դինամիկա, 189, 227
 դիրքային փոփոխություններ, 42
 դուլար, 19, 20, 21, 29, 41, 42, 49, 50, 51, 54, 90, 92, 93, 132, 140, 142, 143, 147, 164, 165, 183, 184, 186, 188, 189, 213, 219, 223, 224, 225, 229, 231, 232, 235, 306, 307, 312, 340, 343
 Դոնբաս, 252, 258
 Դոնեցկի ժողովրդական Հանրապետություն (ԴԺՀ), 9, 252, 253, 301
 դպրոց, 10, 179, 191
 դրամ, 50, 140, 145
 դրամավարկային ճգնաժամ, 88, 98

Ե

Եկամուտ, 28, 32, 141, 142, 189, 217, 220, 230, 263, 265, 266, 268, 332

ենթահինդքս, 17, 18, 19, 30, 42, 330, 335, 344
 ենթակառուցվածք, 89, 90, 91, 93, 95, 227, 255, 276, 296, 298, 300, 306, 308, 311, 312
 Եվրասիական ինտեգրացիոն քաղաքականություն, 293
 Եվրասիական ինտեգրում, 298, 316
 Եվրասիական ինտեգրում, 12, 13, 79, 291, 292, 317, 318
 Եվրասիական ինտեգրում, 247
 Եվրասիական տնտեսական միություն (ԵԱՏՄ), 9, 16, 225, 301
 Եվրոպա, 9, 72, 76, 94, 176, 183, 220, 292
 Եվրոպական ինտեգրում, 296, 297, 298, 300, 301, 317, 318
 Եվրոպական խորհուրդ, 78, 81
 Եվրոպական համերաշխություն, 302, 303, 305
 Եվրոպական միություն / Եվրամիություն (ԵՄ), 9, 12, 16, 51, 66, 81, 82, 83, 84, 85, 89, 90, 91, 94, 95, 99, 163, 253, 254, 276, 277, 291, 292, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 312, 317, 318, 329
 Եվրոպական ներդրումային բանկ, 91
 Եվրոպական չափանիշներ, 95
 Եվրոպական Վրաստան, 61, 73, 80
 Եվրոպայի խորհուրդ (ԵԽ), 9, 67, 85, 175, 176
 Եվրոպայի խորհրդի խորհրդարանական վեհաժողով (ԵԽՎԿ), 9, 177
 Եվրոպայում անվտանգության և համագործակցության կազմակերպություն (ԵԱՀԿ), 9, 76, 77, 78, 177
 Երկիր, 4, 8, 15, 16, 18, 19, 21, 26, 27, 29, 30, 32, 39, 42, 44, 51, 52, 56, 60, 61, 67, 68, 77, 79, 80, 81, 82, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 113, 117, 118, 119, 121, 122, 132, 139, 144, 147, 148, 152, 165, 166, 171, 176, 177, 178, 180, 181, 183, 184, 185, 186, 190,

197, 201, 202, 205, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 217, 219, 220, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 229, 231, 232, 233, 234, 235, 242, 243, 246, 248, 249, 251, 252, 254, 255, 256, 258, 259, 260, 262, 263, 265, 266, 268, 269, 270, 274, 275, 276, 277, 279, 280, 281, 292, 293, 296, 297, 298, 300, 301, 303, 304, 306, 307, 308, 309, 312, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 340, 342, 343, 344

Չ

զանգվածային անհնազանդություններ, 42, 118
զանգվածային լրատվության միջոցներ (ՀԼՄ), 9, 19, 27, 62, 122, 166, 176
զանգվածներ, 167, 174
Ջարգացման նախարարություն, 194, 195
զարգացում, 11, 14, 21, 24, 28, 34, 35, 37, 38, 56, 61, 68, 75, 81, 93, 94, 97, 99, 113, 129, 146, 157, 167, 178, 180, 184, 189, 190, 191, 194, 219, 221, 222, 226, 241, 243, 247, 255, 256, 260, 267, 268, 269, 274, 275, 277, 280, 281, 291, 292, 296, 301, 304, 305, 308, 311, 312, 313, 315, 318
Ջարիֆի, Մուհամմադ Ջավադ, 211
զբաղված աղքատներ, 55
զբաղվածության մակարդակ, 9, 21, 24, 193, 343
զբաղվածություն, 9, 21, 24, 55, 56, 60, 99, 100, 192, 193, 264, 266, 271, 343, 344
զբոսաշրջություն, 47, 58, 89, 90
զեկույց, 22, 45
զինված ուժեր (ՀՈՒ), 9, 43, 44, 59, 69, 127, 133, 210, 242, 256, 276
զինվորական, 161, 167, 171, 172, 210
զուտ հարկեր, 48
Ջուրաբիշվիլի, Սալոմե, 73, 74, 75, 82, 85

Է

Էլեկտրաէներգիա, 51, 230
Էլիտա, 163
Էներգետիկա, 89, 90, 91, 92, 219, 307, 309, 312
Էրդողան, Ռեջեփ Թայիփ, 134, 158, 163, 169, 170, 171, 172, 174, 178, 185, 186, 187, 188, 191, 194
Էրդողանականություն, 187, 197

Ը

ընդդիմադիր, 43, 61, 66, 75, 77, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 87, 122, 124, 127, 128, 129, 145, 157, 168, 170, 338
ընդդիմադիր կուսակցություն, 43, 61, 62, 67, 71, 75, 77, 79, 80, 82, 84, 338
Ընդդիմադիր հարթակ՝ հանուն կյանքի, 302, 303, 305
ընդդիմություն, 44, 66, 70, 77, 80, 82, 83, 84, 122, 125, 128, 134, 136, 137, 138, 144, 163, 166, 171, 207, 209, 251
ընտրազանգված, 169, 170, 172, 174, 222, 229
ընտրական բարեփոխումներ, 67
ընտրական գործընթաց, 61, 78
ընտրական դաշինք, 69
ընտրական կռալիցիա, 71
ընտրական համակարգ, 71, 76
ընտրակեղծիք, 119, 122, 128, 209
ընտրանի, 279, 282, 291, 297, 300, 304, 305
ընտրատարածք, 69, 76
ընտրատեղամաս, 72, 78, 177
ընտրարշավ, 122, 214, 229
ընտրող, 69, 75, 76, 78, 304
ընտրություններ, 44, 70, 71, 72, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 83, 122, 129, 166, 168, 169, 173, 202, 249, 250, 251, 301, 302, 303, 304, 305

Թ

թեկնածու, 5, 12, 13, 75, 203, 254
 Թեհրան, 206, 207, 215, 227
 Թուրքիա, 3, 4, 8, 13, 15, 18, 22, 34, 38, 39, 40, 41, 42, 60, 89, 91, 92, 120, 132, 134, 137, 138, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 216, 217, 277, 329, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 365
 Թրամփ, Դոնալդ, 188, 211, 212, 224, 236
 Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ, 26, 45, 86, 165

Ժ

ժողովուրդ, 172, 202, 232
 ժողովուրդների ժողովրդավարական կուսակցություն (ԺԺԿ), 10, 174
 ժողովրդավարական գործընթաց, 31, 32, 61, 177
 ժողովրդավարական ինստիտուտներ, 62, 66, 166
 ժողովրդավարական կարգ, 171, 172, 174
 ժողովրդավարական հաստատությունների և մարդու իրավունքների գրասենյակ (ԺՀՄԻԳ), 10, 76
 ժողովրդավարացում, 31, 118, 151, 171
 ժողովրդավարություն, 12, 20, 26, 30, 61, 62, 114, 121, 151, 152, 167, 170, 172, 174, 192, 251, 292, 315, 331, 337
 ժողովրդի ծառա, 302, 303, 304, 305

Ի

Իմամ-հաթիփ դպրոց (ԻՀԴ), 10, 191, 192
 Ինդոնեզիա, 185
 ինստիտուցիոնալացում, 197

ինտեգրացիոն նախագծեր, 293, 298, 301
 իշխանություն, 19, 27, 31, 32, 43, 44, 71, 75, 79, 105, 106, 114, 117, 118, 120, 122, 123, 124, 125, 128, 130, 131, 133, 135, 136, 137, 138, 145, 154, 157, 158, 161, 163, 165, 166, 167, 170, 172, 174, 175, 176, 180, 181, 185, 189, 191, 193, 196, 205, 207, 208, 213, 216, 225, 226, 227, 231, 232, 233, 234, 246, 247, 248, 251, 252, 253, 257, 265, 272, 281, 304, 305, 312, 337
 իշխող ուժ, 74, 75, 79, 167, 176
 իսլամ, 170, 191, 192, 217
 Իսլամական հեղափոխության պահապանների կորպուս (ԻՀՊԿ), 10, 206, 208, 210, 212, 214, 217, 225
 Իսլամական հեղափոխություն, 202, 205, 207, 209, 213, 218, 234, 236
 Իսրայել, 208
 Իվանիշվիլի, Բիծինա, 75, 79, 80, 86
 իրադարձություն, 43
 իրական աշխատավարձ, 29
 Իրան / Իրանի Իսլամական Հանրապետություն (ԻԻՀ), 3, 4, 5, 8, 10, 13, 15, 18, 22, 34, 39, 40, 41, 42, 120, 124, 132, 147, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 239, 277, 329, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 365
 իրանա-իրաքյան պատերազմ, 218, 219, 227, 228, 233
 իրավաբան, 172, 173
 իրավական համակարգ, 173, 248
 իրավիճակ, 34, 39, 43, 46, 58, 66, 84, 106, 120, 123, 130, 133, 139, 140, 142, 145, 161, 162, 163, 176, 185, 196, 207, 208, 210, 213, 217, 225, 231, 232, 234, 236, 247, 261, 262, 265, 266, 267, 277, 278, 292, 303, 304, 305, 307, 312, 316, 319, 329, 333, 340
 Իրաք, 177, 178, 181, 183, 234, 332, 339

Լ

լարի, 89, 98
լարվածություն, 34, 67, 120, 122, 178, 206,
210, 211, 223, 236, 249, 300, 332
լեզվիտիմություն, 32, 77, 78, 169
Լեհաստան, 319
լիազորություն, 68, 70, 84, 99, 173, 176,
187, 210, 212, 233, 246, 249, 251, 252,
304, 317
Լիբանան, 232, 332
Լիբիա, 177
լիրա, 185, 186, 187, 188
լճացում, 105
Լուգանսկի ժողովրդական
Հանրապետություն (ԼժՀ), 10, 252,
253, 301
լրագրող, 87, 122, 127, 172
լրատվամիջոցներ, 66, 78

Խ

խաթամի, Մուհամմեդ, 207, 208, 210,
220, 221, 227, 229, 230, 234
խաղաղության օրակարգ, 39
խամենեի, Ալի, 210, 217
խաչատրյան, Տիրան, 43
խառը ընտրակարգ, 69, 71, 76
խնդիր, 39, 53, 85, 87, 89, 121, 123, 127,
132, 171, 185, 186, 189, 193, 195, 205,
212, 213, 215, 219, 222, 223, 225, 226,
227, 228, 229, 230, 231, 232, 234, 235,
242, 243, 246, 247, 249, 250, 254, 256,
257, 259, 260, 261, 292, 297, 299, 304,
305, 308, 314, 317, 318, 332, 337
խոմեյնի, Ռուհոլլահ, 201, 202, 208, 209,
219, 226, 230, 232
խոմեյնիականություն, 216, 227, 234
խոսքի ազատություն, 87, 166
խորը և համապարփակ ազատ առևտրի
համաձայնագիր (ԽՀԱԱՀ), 10, 89, 90,
95

Խորհրդային Սոցիալիստական
Հանրապետությունների Միություն
(ԽՍՀՄ), 10, 243, 247, 292, 298
խորհրդարան, 43, 66, 67, 68, 69, 70, 76,
77, 78, 80, 81, 82, 87, 113, 118, 125,
128, 133, 135, 166, 167, 168, 246, 248,
249, 251, 252, 280, 281, 301, 305
խորհրդարանական ընտրություններ, 43,
44, 58, 67, 69, 71, 72, 76, 77, 81, 83,
87, 105, 119, 120, 128, 153, 167, 169,
170, 173, 214
խորհրդարանական համակարգ, 67
խտրականություն, 99, 102

Ծ

ծառայություններ, 21, 29, 47, 48, 90, 94,
180, 183, 186, 218, 230, 263, 267, 272,
341, 343

Կ

կայուն աճ, 190
կայուն զարգացում, 31
կայունություն, 4, 7, 8, 16, 23, 25, 30, 31,
32, 34, 35, 37, 42, 46, 53, 58, 60, 61,
62, 63, 65, 66, 71, 74, 82, 98, 104, 105,
106, 113, 114, 115, 117, 118, 119, 120, 121,
131, 133, 138, 139, 141, 145, 148, 150,
151, 152, 158, 159, 161, 162, 163, 165,
171, 179, 182, 187, 189, 193, 194, 196,
201, 203, 206, 207, 213, 215, 217, 221,
222, 228, 243, 244, 246, 247, 254, 256,
257, 258, 259, 260, 261, 263, 271, 277,
278, 279, 280, 291, 293, 294, 298,
299, 304, 306, 311, 313, 316, 317, 318,
320, 329, 330, 331, 332, 333, 344
Կանաչ շարժում, 209, 210
կանոնակարգ, 90, 93, 95, 99, 248, 297
կապիտալ, 27, 52, 92, 106, 128, 184, 185,
188, 219, 231, 273, 312
կառավարման համակարգ, 66, 95, 105,
106, 122, 130, 131, 145, 169, 173, 175,

202, 208, 209, 220, 225, 267, 272, 318, 332

կառավարություն, 25, 26, 43, 44, 60, 61, 62, 66, 67, 68, 69, 76, 79, 80, 83, 84, 89, 95, 105, 106, 123, 131, 142, 161, 163, 167, 170, 175, 184, 185, 187, 188, 189, 193, 206, 209, 212, 213, 214, 215, 217, 219, 220, 222, 224, 228, 231, 232, 235, 236, 249, 252, 304, 305, 306, 309, 317, 332

կարգախոս, 135, 172, 207, 208, 209, 210, 213

կենսամակարդակ, 56, 191, 227, 271

Կենտրոնական բանկ (ԿԲ), 10, 140, 142, 147, 185, 186, 187, 195

Կիև, 301

կոնֆլիկտ, 8, 32, 241, 275, 339

կոնֆլիկտային իրավիճակ, 28

կոռուպցիա, 25, 27, 45, 85, 86, 87, 106, 122, 126, 145, 164, 165, 208, 214, 216, 217, 220, 224, 225, 226, 227, 233, 269, 331

Կոռուպցիայի ընկալման ինդեքս (ԿԸԻ), 10, 45, 86, 131, 216, 336, 338

Կոռուպցիայի ընկալման համաթիվ (ԿԸՀ), 10, 20, 24, 26, 27, 164, 165

Կովկաս, 215, 216

Կովկասի մուսուլմանների վարչություն (ԿՄՎ), 10

Կովկասյան բարոմետր, 95, 100

կորպորացիա, 12, 185, 273, 307

կուսակցական համակարգ, 158, 166

կուսակցություն, 8, 9, 10, 59, 61, 66, 67, 69, 70, 71, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 82, 83, 84, 85, 86, 105, 113, 114, 122, 125, 128, 129, 134, 135, 136, 138, 155, 157, 162, 166, 167, 169, 170, 171, 173, 174, 176, 207, 249, 250, 256, 279, 282, 297, 298, 300, 301, 302, 303, 304, 305

կրթություն, 13, 89, 191, 235, 313

Կրոնական գործերի վարչություն (ԿԳՎ), 10, 173

Հ

հակամարտություն, 10, 15, 20, 24, 28, 34, 37, 39, 47, 121, 129, 178, 179, 242, 247, 253, 254, 255, 257, 258, 259, 260, 275, 280, 293, 297, 301, 303, 304, 307, 309, 310, 314, 316, 317, 329, 331, 332, 333, 336, 339

հակասություն, 61, 257, 277, 280, 310, 316

համագործակցություն, 5, 9, 11, 13, 61, 76, 89, 92, 93, 177, 180, 210, 220, 225, 233, 253, 254, 260, 292, 296, 298, 301, 319, 320

համազգային միասնություն, 134

համախառն ներքին արդյունք (ՀՆԱ), 10, 19, 20, 21, 25, 28, 39, 40, 48, 49, 58, 90, 91, 92, 143, 180, 181, 186, 223, 224, 225, 260, 267, 311, 336, 340, 341, 344

համախմբում, 62, 152, 174

համակարգի անկայունություն, 177

համակարգի ապակայունացում, 31

համաձայնագիր, 10, 81, 82, 83, 84, 85, 89, 91, 93, 94, 95, 208, 211, 212

համաձայնություն, 67, 71, 77, 81, 83, 118, 210, 211, 213, 224, 252, 257, 269

համաճարակ, 78, 81, 90, 106, 129, 131, 141, 145, 147, 151, 260, 267, 315

համամասնական ընտրակարգ, 67, 72, 249

համամասնական համակարգ, 71

համաշխարհային անվտանգություն, 15

Համաշխարհային բանկ, 143

Համաշխարհային բանկ (ՀԲ), 10, 19, 20, 21, 27, 50, 91, 94, 143, 144, 149, 164, 181, 183, 192, 223, 224, 229, 230, 231, 306

Համաշխարհային ռազմականացման ինդեքս (ՀՌԻ), 10, 42, 259

համաշխարհային քաղաքականություն, 277, 278, 310, 313, 315, 316, 319

համապետական ընտրություններ, 61

Անունների և հիմնաբառերի ցանկ

համավարակ, 47, 49, 54, 58, 89, 91, 98,
100, 131, 184, 225

Համատեղ գործողությունների

համապարփակ ծրագիր (ՀԳՀԾ), 10,
211, 212, 223, 224, 232, 235

համատեղ հայտարարություն, 43, 77, 134

համեմատական վերլուծություն, 4, 17, 18,
19, 51, 60, 139, 143, 151, 152, 168, 183,
274, 317, 330

հայ-ադրբեջանական բանակցություններ,
39

Հայաստան / Հայաստանի

Հանրապետություն (ՀՀ), 3, 4, 5, 7, 10,
12, 13, 14, 15, 16, 18, 33, 34, 35, 36, 37,
39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 49,
50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59,
60, 114, 118, 119, 121, 122, 130, 131, 133,
134, 136, 145, 147, 151, 152, 215, 329,
331, 333, 334, 335, 336, 337, 338,
339, 340, 341, 342, 343, 344, 365

հայեցակարգ, 172, 209, 217, 255, 274,
278, 280, 281, 292, 300, 317

Հայրենիքի փրկության շարժում, 43

հանրահավաք, 44, 119

հանրային աջակցություն, 169

հանրային ընդվզում, 87

Հանրապետական ժողովրդական

կուսակցություն (ՀԺԿ), 10, 167, 168,
171, 192

հանրաքվե, 119, 120, 167, 168, 169, 173,
174, 177

հանցագործություն, 21, 22, 24, 56, 101,
102, 103, 145, 149, 150, 192, 227, 229,
343

հանցագործությունների մակարդակ, 22,
56

հանքագործական արդյունաբերություն,
50

հասարակական կազմակերպություն
(ՀԿ), 10, 26, 67, 70, 75, 124, 127, 296

հասարակություն, 8, 11, 12, 23, 28, 31, 32,
61, 75, 78, 79, 82, 87, 95, 97, 102, 106,
114, 123, 124, 125, 126, 134, 148, 167,

170, 171, 176, 179, 180, 197, 209, 213,
216, 227, 231, 232, 241, 242, 243, 249,
251, 257, 260, 268, 269, 270, 278, 279,
280, 281, 304, 305, 307, 308, 332, 333

հավաք, 28, 43, 129, 132, 338

Հավաքական անվտանգության
պայմանագրի կազմակերպություն
(ՀԱՊԿ), 10, 301

հավաքական Արևմուտք, 34

հատուկ ծառայություններ, 122, 242

հատուկ ռազմական գործողություն
(ՀՌԳ), 10, 252, 276, 298, 310

Հարավային Աֆրիկա, 185

Հարավային Կովկաս, 16, 39, 60, 94, 95,
113, 329

Հարավային Կորեա, 292

Հարավային Օսիա, 331

Հարավային Ֆարս, 225

հարկային բեռ, 25, 229

հեղաշրջման փորձ, 32, 44, 189

հեղաշրջում, 32, 44, 163, 167, 168, 172,
173, 174, 175, 176, 177, 179, 184, 186,
189, 195, 196, 332

Հեղափոխության առաջնորդ, 201

հեղափոխություն, 28, 92, 119, 121, 122,
130, 145, 218, 338

Հետազոտական ռեսուրսների

կովկասյան կենտրոն (ՀՌԿԿ), 10, 12
հետազոտություն, 12, 15, 19, 26, 30, 39,
40, 41, 87, 140, 203, 254, 300, 317

հետախուզություն, 38

հետապնդում, 124, 127, 128, 133, 135,
138, 172, 174, 188, 189, 273, 332

հետընթաց, 45, 58, 61, 75, 130

հետճգնաժամային շրջան, 53

հետպատերազմյան շրջան, 42, 46

Հերիթիջ հիմնադրամ, 20, 25, 52, 226,
337

հիբրիդային պատերազմներ, 4, 15, 18

հիմնախնդիր, 45, 167, 171, 177, 220, 246,
254, 270, 301, 307, 312, 317, 329, 337

ՀՀ վիճակագրական կոմիտե, 54, 55, 56,
60

Հյուսիսատլանտյան դաշինքի կազմակերպություն (ՆԱՏՕ), 11, 66, 78, 92, 253, 254, 276, 277, 292, 299, 319
 Հնդկաստան, 185, 225
 հոգևոր դաս, 167, 210, 211, 215, 232
 հուլիսյան նահատակ, 172
 Հունաստան, 319
 հրաժարական, 43, 44, 45, 59, 80, 81
 Հրաժարվում եմ պատասխանել (ՀՊ), 10
 հրամանագիր, 21, 205, 212, 217

Ձ

ծերբակալություն, 122, 124, 126, 128, 132, 133, 138, 210, 338

Ղ

Ղուրան, 191
 Ղրիմ, 47, 258, 301, 303
 Ղրիմի հիմնահարց, 47

Ճ

Ճապոնիա, 292
 ճգնաժամ, 32, 49, 66, 81, 84, 85, 104, 105, 106, 119, 120, 133, 135, 140, 141, 151, 173, 174, 182, 183, 184, 185, 196, 218, 225, 229, 253, 260, 262, 263, 265, 266, 274, 275, 281, 305, 306, 315, 331
 ճնշում, 78, 105, 135, 139, 186, 189, 220, 227, 255, 292, 332, 338

Մ

Մագիլ-կողպեք, 339
 մամուլ, 28, 87, 124, 207
 մանդատ, 68, 69, 71, 77, 83, 99, 125, 168
 մասնակցայնություն, 169
 մասնակցություն, 26, 38, 60, 76, 92, 121, 137, 166, 246, 272, 281, 297, 304
 մասշտաբ, 38, 263, 268, 297, 308, 316

Մարդկային զարգացման ինդեքս (ՄԶԻ), 11, 146
 Մարդկային զարգացման համաթիվ (ՄԶՀ), 11, 21, 24, 28, 56, 146, 147, 190, 191, 193, 271, 343
 մարդկային կապիտալ, 47
 մարդու իրավունքների պաշտպանություն, 31
 մարզ, 55, 268, 271, 272, 273, 304, 305, 307
 մարտահրավեր, 78, 119, 121, 130, 135, 173, 185, 203, 213, 214, 215, 242, 260, 261, 263, 277, 310, 313, 329, 331
 մարտավարություն, 247, 318
 մեթոդաբանություն, 4, 7, 12, 15, 16, 23, 25, 35, 36, 37, 46, 53, 57, 63, 64, 65, 88, 98, 104, 115, 116, 141, 146, 147, 150, 159, 160, 162, 177, 182, 186, 194, 197, 203, 204, 206, 216, 221, 228, 237, 244, 245, 258, 262, 271, 275, 294, 295, 299, 306, 311, 314, 330, 334, 335, 340, 342
 Մելիա, Նիկա, 77, 80, 81, 82, 83, 84
 Մեծ Բրիտանիա, 91, 256
 մեծամասնական ընտրակարգ, 67, 249
 Մեջլիս, 203, 214
 Մերձավոր Արևելք, 121, 215
 միամանդատ, 69
 Միավորված ազգերի կազմակերպության անվտանգության խորհուրդ (ՄԱԿ-ի ԱԽ), 10, 211, 212, 221, 223, 230, 235
 Միավորված ազգերի կազմակերպություն (ՄԱԿ), 10, 14, 21, 28, 77, 146, 147, 189, 190, 208, 211, 212, 220, 221, 222, 223, 224, 230, 235, 253, 297
 Միացյալ ազգային շարժում (ՄԱՇ), 10, 61, 66, 73, 80, 82, 83, 84
 միգրանտ, 47
 Միշել, Շառլ, 81, 85
 միջազգային անվտանգություն, 60, 310, 313, 314
 միջերկրային վերլուծություն, 4, 8, 16, 17, 28, 29, 329, 330, 331, 344
 միջին աշխատավարձ, 29

Անունների և հիմնաբառերի ցանկ

Միջնաժամկետ ծախսերի ծրագիր
(ՄԺԾ), 11, 47, 48, 49, 56, 60
միջնորդ, 39
միջուկային զենք, 234, 253
միջուկային ծրագիր, 208, 211, 220, 224
միջուկային ոլորտ, 208, 212, 222, 235
միտում, 4, 16, 31, 32, 35, 38, 41, 46, 49,
53, 54, 57, 63, 66, 90, 100, 104, 105,
115, 121, 145, 148, 150, 151, 159, 161,
162, 164, 170, 179, 180, 183, 189, 193,
203, 205, 211, 216, 221, 224, 230, 231,
235, 236, 241, 244, 247, 248, 255, 258,
261, 263, 265, 266, 268, 273, 276, 277,
278, 281, 294, 310, 315, 316, 329
Միրզոյան, Արարատ, 43
մոդել, 16, 19, 23, 26, 27, 28, 29, 32, 33,
44, 52, 56, 70, 157, 175, 180, 184, 186,
219, 257, 275, 277, 278, 280, 281, 297,
310, 315, 341
Մոսկվա, 39, 127, 257
Մուսավի, Միր Հուսեյն, 207, 208, 209

Ն

նախագահ, 21, 43, 45, 67, 68, 69, 70, 71,
72, 74, 75, 79, 81, 82, 83, 84, 85, 113,
117, 118, 120, 122, 123, 124, 125, 126,
127, 128, 129, 134, 136, 147, 167, 175,
176, 181, 185, 187, 188, 194, 195, 203,
205, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213,
216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 225,
228, 229, 232, 233, 235, 242, 246, 248,
249, 252, 253, 257, 280, 281, 304, 305
նախագահական ընտրություններ, 67, 70,
72, 73, 74, 87, 105, 122, 173, 207, 208,
210, 212, 214, 215, 224, 236
նախագահական համակարգ, 170, 174,
184
նախագահի լիազորություններ, 67
նախընտրական դաշինք, 69
նավթ, 9, 47, 120, 132, 135, 139, 140, 141,
142, 143, 144, 145, 147, 151, 220, 222,
267, 332

ներդրումներ, 19, 20, 25, 27, 28, 50, 92,
93, 94, 105, 106, 164, 165, 219, 223,
224, 226, 231, 235, 273, 307, 312, 336
ներերկրային վերլուծություն, 4, 29
ներխուժում, 43, 80, 133, 135, 196, 293,
306, 311, 312, 313, 316
ներկայացուցիչ, 82, 102, 127, 167, 208,
212, 214, 220
ներհոսք, 47, 51, 58, 90, 165
ներմուծում, 51
ներուժ, 38, 95, 104, 135, 136, 138, 242,
254, 268, 272, 273, 277, 280, 301, 315,
316, 319
ներքաղաքական գործընթաց, 46
ներքաղաքական գործոններ, 42
ներքաղաքական իրավիճակ, 134
ներքաղաքական կյանք, 169
Ներքին գործերի նախարարություն
(ՆԳՆ), 11, 22, 84
Նոր Ադրբեյջան, 113, 114, 128

Շ

Շանհայի համագործակցության
կազմակերպություն (ՇՀԿ), 11, 301
շարժում, 209, 227
շիպյականություն, 201, 202
շինարարություն, 48, 90, 219
Շիրակ, 55
շուկա, 88, 94, 95, 120, 139, 140, 141, 142,
143, 145, 147, 151, 163, 184, 185, 196,
218, 223, 264, 265, 267, 300, 308, 316,
332
շուկայի անկայունություն, 163, 184, 196
շտեմարան, 22
շփման գիծ, 38

Ո

ոչ պատերազմ, ոչ խաղաղություն, 7, 34,
39
ոստիկանություն, 81, 87

Չ

Չգիտեմ (ՉԳ), 11
Չինաստան, 89, 91, 94, 95, 97, 188, 214, 225, 277, 292

Պ

Պաղեստին, 213, 232
պայքար, 66, 86, 131, 135, 165, 171, 229, 243, 256, 257, 259
պաշտոնական վիճակագրություն, 25, 101, 144, 148
Պաշտպանական ազգային հետազոտական համալսարան (ՊԱՀՀ), 5, 11, 18
Պաշտպանության նախարարություն (ՊՆ), 5, 11, 13, 18, 127
պատգամավոր, 68, 69, 70, 80, 81, 84, 118, 125, 128, 176, 191, 203, 214, 249, 251
պատերազմ, 8, 34, 38, 41, 43, 47, 54, 79, 88, 120, 127, 133, 134, 135, 136, 138, 140, 147, 217, 227, 233, 255, 258, 261, 267, 276, 280, 281, 291, 297, 298, 306, 307, 312, 313, 314, 317, 318, 320, 331, 332, 339, 344, 345
պատերազմական գործողություններ, 39, 133
պատժամիջոց, 8, 27, 47, 188, 208, 211, 212, 218, 219, 220, 221, 222, 224, 225, 226, 229, 230, 231, 232, 234, 235, 236, 241, 242, 251, 253, 265, 266, 272, 282, 319, 332, 333, 340
Պարեկապահակային ծառայություն (ՊՊԾ), 11, 38
Պետական անվանական սոցիալական նպաստ (ՊԱՄՆ), 11, 149
Պետական անվտանգության ծառայություն (ՊԱԾ), 11, 126, 135
պետական համակարգ, 174
պետական պարտք, 185

Պետական պլանավորման կազմակերպություն (ՊՊԿ), 11, 193
պետություն, 9, 16, 27, 28, 32, 34, 37, 39, 41, 42, 45, 68, 76, 78, 97, 120, 121, 123, 124, 130, 139, 158, 161, 172, 175, 177, 178, 179, 181, 185, 189, 195, 227, 241, 246, 251, 254, 255, 256, 268, 269, 272, 279, 280, 281, 292, 296, 297, 300, 301, 307, 308, 310, 313, 316, 318, 319, 330, 338, 339, 340, 343
պլանավորում, 11, 38, 193, 218
պլյուրալիզմ, 166
Պորտուգալիա, 319
Պուտին, Վլադիմիր, 39, 242, 248, 253, 257
Պրահայի գազաթափողով, 39

Ջ

Ջինի գործակից, 23, 192, 230
Ջինի ինդեքս, 11, 21, 25, 28, 56, 235, 343
Ջհանգիրյան, Գագիկ, 45

Ռ

ռազմական անձնակազմ, 42
ռազմական անվտանգություն, 280
ռազմական գործողություն, 28, 38, 120, 127, 133, 151, 258, 298, 339, 344
ռազմական դոկտրին, 276, 277
ռազմական դրություն, 43, 68, 293
ռազմական ծախսեր, 39, 40, 41, 42, 259, 260
ռազմական հզորություն, 280
ռազմական միջոցներ, 38
ռազմական ուղրտ, 127, 254, 255, 256, 279
ռազմական ուժ, 241, 242, 319
ռազմական վտանգ, 279
ռազմական քաղաքականություն, 276
Ռազմավարության և բյուջեի նախագահություն (ՌԲՆ), 11, 187, 195

ոազմավարություն, 8, 136, 178, 185, 202, 242, 246, 247, 252, 255, 271, 278, 279, 282, 291, 292, 296, 297, 300, 302, 310, 312, 318, 319
 ոազմատեխնիկական աջակցություն, 38
 ոազմաքաղաքական անկայունություն, 241
 ոազմաքաղաքական գործոններ, 247
 ոազմաքաղաքական ինտեգրում, 300
 ոազմաքաղաքական իրավիճակ, 298
 Ռայխի, Էրրահիմ, 212, 214, 215, 225, 236, 237
 Ռաֆսանջանի, Աքքար Հաշեմի, 210, 218, 219, 221, 227, 229
 ռեսուրս, 10, 14, 138, 141, 187, 234, 241, 242, 256, 264, 266, 268, 270, 273, 274, 282, 297, 309, 315, 318
 ռիսկ, 27, 44, 52, 74, 164, 217, 260, 265, 266, 267, 293, 298, 305, 310, 318
 Ռոհանի, Հասան, 210, 211, 212, 213, 214, 217, 222, 223, 224, 230, 231, 232, 235, 236
 Ռուսաստան / Ռուսաստանի Դաշնություն (ՌԴ), 3, 4, 8, 11, 15, 16, 18, 34, 39, 43, 47, 51, 52, 58, 60, 91, 126, 137, 138, 147, 151, 152, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 292, 298, 299, 301, 303, 306, 308, 310, 311, 312, 313, 315, 316, 320, 329, 331, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 365
 Ռուսաստան-Բելառուս միութենական պետություն (ՌԲՄՊ), 11, 39, 301, 331, 332
 ռուս-ուկրաինական պատերազմ, 35, 52, 58, 298
 ռուս-վրացական պատերազմ, 40, 88

Ս

Սահակաշվիլի, Միխայիլ, 79, 84, 85
 սահմանադրական բարեփոխումներ, 66, 67, 70, 71, 79, 105
 Սահմանադրական դատարան, 128, 158, 192
 սահմանադրական կարգ, 169, 172, 243, 259
 սահմանադրական փոփոխություն, 176, 196, 197
 սահմանադրական փոփոխություններ, 69, 70, 71, 87, 119, 120, 169, 174, 175, 177
 սահմանադրության բարեփոխում, 106
 սահմանադրության փոփոխություն, 79, 169, 248
 սահմանադրություն, 67, 68, 70, 72, 79, 106, 128, 169, 173, 175, 202, 203, 214, 218, 226, 227, 237, 246, 248, 249, 252
 սանդղակ, 26, 28, 29, 30, 32, 44, 45, 102, 130, 131, 148, 216, 335, 337, 338
 Սաուդյան Արաբիա, 188
 Սև ծով, 94
 սեփականության իրավունք, 20, 25, 90, 95, 337
 Սիրիա, 177, 178, 179, 188, 213, 332
 Սյունիք, 55
 սոցիալական անկայունություն, 257, 260
 սոցիալական անկարգություն, 28, 338
 սոցիալական գործոններ, 4, 18, 24, 30, 58, 62, 114, 192, 193, 196, 330
 Սոցիալական գործոնների ինդեքս (ՍԳԻ), 11, 18, 30, 35, 36, 53, 56, 63, 64, 98, 114, 115, 116, 122, 145, 146, 150, 159, 160, 189, 193, 194, 203, 204, 228, 229, 231, 234, 235, 236, 244, 245, 271, 276, 278, 294, 295, 311, 315, 342, 343, 345
 սոցիալական երաշխիք, 31
 սոցիալական զարգացում, 227, 241, 269, 273, 296
 սոցիալական ինտեգրում, 158
 սոցիալական լարվածություն, 56

սոցիալական կոնֆլիկտ, 32
 սոցիալական քաղաքականություն, 98, 189, 190, 193, 197, 227, 270, 271, 272, 273, 274, 282, 310, 312
 սոցիալ-տնտեսական գործոններ, 31, 196
 սոցիալ-տնտեսական զարգացում, 31, 259, 297
 սոցիալ-տնտեսական խնդիրներ, 16, 227, 232, 234, 332
 սոցիալ-տնտեսական քաղաքականություն, 193, 194
 սպառնալիք, 8, 106, 119, 129, 137, 158, 171, 188, 201, 205, 242, 243, 253, 259, 260, 261, 267, 269, 271, 279, 292, 305, 307, 308, 309, 310, 320, 332
 սպառողական գներ, 29
 Ստոկհոլմի խաղաղության հետազոտության միջազգային ինստիտուտ, 39, 40, 41
 ստվերային տնտեսություն, 11, 20, 25, 182, 218, 220, 267, 268, 269, 309, 341

Վ

Վաշաձե, Գրիգոր, 73
 Վարդազարյան, Ռուբեն, 45
 վարկանիշային աղյուսակ, 86, 91, 331, 337, 342
 վարչական ռեսուրս, 75, 76
 վարչակարգ, 157, 161, 170, 197, 223, 235, 332, 333
 վարչապետ, 43, 44, 58, 69, 76, 80, 83, 126
 վելայթ-ե ֆադիհ, 201, 209
 Վենետիկի հանձնաժողով, 67, 69, 72, 175, 176
 վերլուծություն, 12, 15, 16, 19, 28, 45, 48, 60, 118, 119, 139, 150, 177, 182, 192, 196, 224, 246, 252, 254, 264, 268, 278, 279, 293, 300, 308
 վերնախավ, 106
 Վիճակագրության պետական ծառայություն (ՎՊԾ), 11, 149

Վրաստան, 4, 15, 40, 41, 42, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 119, 121, 122, 147, 331, 333, 335, 336, 337, 338, 339, 342, 344
 Վրացական երազանք, 61, 66, 70, 72, 73, 75, 77, 78, 79, 83, 84, 86

S

տարածաշրջան, 4, 18, 34, 37, 38, 39, 42, 52, 58, 85, 86, 94, 98, 113, 177, 213, 215, 233, 235, 270, 277, 293, 297, 298, 316, 318, 320, 329, 331, 338, 339
 տարածաշրջանային անկայունություն, 58
 տարածաշրջանային անվտանգություն, 15
 տարածաշրջանային կայունություն, 15, 16, 329
 տարածաշրջանային հակամարտություն, 183
 տարածաշրջանային մարտահրավերներ, 81
 տարածքային ամբողջականություն, 92, 215, 279, 317
 տարածայնություններ, 71, 188, 254, 300
 Տեղական ինքնակառավարման մարմիններ (ՏԻՄ), 11, 119, 166, 168, 169, 180, 187, 273, 301, 302, 303, 304, 305
 տեղեկատվական տեխնոլոգիաներ, 38, 47
 Տնտեսական ազատության ինդեքս (ՏԱԻ), 11, 20, 24, 25, 52, 165, 166, 336, 337
 տնտեսական ակտիվություն, 47, 142, 231
 տնտեսական աճ, 46, 47, 48, 58, 88, 105, 106, 142, 189, 306
 տնտեսական անկախություն, 185, 186, 293
 տնտեսական անկայունություն, 184, 266
 տնտեսական անկում, 47, 185

Անունների և հիմնաբառերի ցանկ

տնտեսական անվտանգություն, 259,
260, 261, 269, 305, 307, 308, 309
տնտեսական գործոններ, 30, 139, 163,
165, 182, 193
Տնտեսական գործոնների ինդեքս (S_{գոր}),
11, 18, 20, 30, 36, 46, 47, 58, 64, 88,
89, 95, 105, 114, 116, 122, 139, 140, 141,
143, 145, 150, 151, 160, 182, 204, 221,
224, 231, 235, 236, 245, 261, 276, 278,
295, 306, 307, 308, 339, 340, 341, 344
տնտեսական զարգացում, 14, 88, 95,
105, 180, 222, 227, 261, 272, 307, 319
տնտեսական համակարգ, 187, 307, 308
տնտեսական ճգնաժամ, 81, 163, 165,
182, 184, 196, 224, 235, 271, 272
տնտեսական ճյուղեր, 48
տնտեսական քաղաքականություն, 97,
145, 180, 197, 268, 296, 307
տնտեսության վարկավորում, 20, 25
տնտեսություն, 20, 25, 47, 50, 52, 60, 90,
91, 95, 98, 106, 132, 139, 141, 142, 180,
181, 183, 184, 185, 186, 188, 189, 190,
194, 196, 205, 208, 212, 213, 214, 216,
217, 218, 219, 221, 222, 223, 224, 225,
226, 227, 229, 231, 232, 234, 235, 236,
256, 257, 260, 262, 263, 265, 266, 267,
268, 269, 270, 296, 305, 306, 308,
309, 318, 331, 332
տոկոսադրույք, 186, 187
տուրբուլենտություն, 34, 57, 234, 236,
243, 246, 250, 275, 277, 278
տվյալներ, 4, 5, 18, 19, 21, 22, 26, 27, 28,
29, 36, 39, 40, 41, 42, 47, 50, 51, 52,
57, 64, 65, 95, 100, 102, 116, 142, 143,
144, 161, 164, 168, 183, 186, 192, 207,
213, 217, 222, 223, 224, 226, 227, 229,
230, 231, 235, 236, 245, 250, 259, 260,
264, 295, 302, 307, 308, 311, 331, 335,
336, 339, 341, 343, 344
տրանսպորտ, 89, 232, 307
Տրոցկի, Լև, 34

Ց

ցնցում, 55, 61, 62, 105, 142, 184, 185,
262, 263, 264, 275, 333
ցույց, 28, 43, 61, 80, 119, 121, 128, 132,
133, 161, 178, 205, 206, 207, 209, 210,
212, 213, 214, 216, 229, 233, 234, 338,
339
ցուցանիշ, 17, 20, 21, 25, 26, 27, 28, 29,
38, 39, 40, 44, 45, 47, 49, 50, 52, 53,
54, 55, 56, 58, 86, 90, 91, 98, 104,
105, 106, 117, 130, 140, 144, 146, 147,
148, 150, 162, 163, 165, 181, 183, 186,
189, 190, 193, 196, 209, 210, 211, 222,
224, 229, 231, 236, 256, 261, 267, 268,
271, 273, 276, 299, 306, 311, 315, 331,
336, 337, 338, 340, 341, 343, 344, 345
ցուցարար, 43, 77, 80, 87, 133, 135, 172,
178, 207, 209, 212, 214, 232
ցուցիչ, 26, 132, 280, 305, 319

Ու

Ուկրաինա, 3, 4, 8, 15, 16, 18, 47, 60, 119,
121, 151, 152, 177, 252, 253, 254, 276,
291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298,
299, 300, 301, 302, 303, 304, 305,
306, 307, 308, 310, 311, 312, 313, 314,
315, 316, 317, 318, 319, 320, 329, 331,
333, 334, 335, 336, 337, 338, 339,
340, 341, 342, 343, 344, 345, 365
ուղերձ, 79
ուրան, 235, 236

Փ

Փաշինյան, Նիկոլ, 39, 43, 44, 58, 59
փափուկ ուժ, 280, 316
փխրուն հնգյակ, 185
Փոթի, 91
փոխակերպումներ, 15, 16, 34, 37, 46,
280

փոփոխական, 19, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 44, 163, 165, 190, 192, 196, 336, 337, 339, 341, 343

Ք

քաղաքագետ, 173
 քաղաքական ազատություններ, 87
 քաղաքական անկայունություն, 105, 106, 163, 171, 189
 քաղաքական բևեռացում, 62, 66, 81, 87
 քաղաքական գործընթաց, 16, 66, 81, 119, 166, 169, 260, 277, 282, 315
 քաղաքական գործիչ, 15, 70, 113, 124, 138, 209, 214, 275
 քաղաքական գործոններ, 19, 20, 24, 26, 27, 30, 38, 46, 65, 117, 207, 246, 258, 259, 337
 Քաղաքական գործոնների ինդեքս (ՔԳԻ), 11, 16, 18, 19, 30, 36, 37, 38, 58, 64, 65, 114, 116, 117, 118, 120, 130, 131, 132, 135, 141, 145, 150, 151, 160, 162, 163, 165, 196, 204, 205, 206, 207, 209, 210, 211, 235, 236, 245, 258, 278, 295, 298, 299, 300, 315, 335, 336, 337, 344
 քաղաքական դաշտ, 65, 74, 136, 207, 241, 256, 331
 քաղաքական ընտրանի, 171, 242, 293
 քաղաքական իրավիճակ, 261, 292
 քաղաքական իրավունքներ, 44, 86, 87, 130, 337
 Քաղաքական իրավունքների ինդեքս (ՔԻԻ), 11, 20, 24, 26, 336, 337, 338
 քաղաքական լանդշաֆտ, 61, 62
 քաղաքական լարվածություն, 66, 81
 քաղաքական կայունություն, 4, 7, 8, 12, 16, 17, 19, 20, 23, 25, 27, 28, 30, 32, 37, 57, 61, 62, 65, 67, 83, 105, 113, 114, 119, 121, 133, 145, 152, 157, 158, 161, 167, 173, 175, 178, 196, 197, 210, 217, 241, 249, 254, 256, 257, 270, 273, 279, 280, 315, 331, 332, 333, 337, 344

քաղաքական կյանք, 31, 62, 82, 139, 192, 243, 314
 քաղաքական համակարգ, 4, 8, 13, 15, 23, 30, 31, 32, 34, 35, 37, 46, 53, 57, 58, 63, 115, 117, 119, 120, 121, 133, 138, 139, 142, 145, 148, 150, 158, 159, 161, 162, 166, 170, 177, 178, 179, 182, 194, 196, 201, 203, 206, 215, 221, 228, 243, 244, 246, 254, 257, 258, 259, 260, 261, 271, 274, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 291, 292, 293, 294, 298, 299, 306, 311, 313, 315, 317, 318, 329, 331, 332
 Քաղաքական համակարգի կայունության ինդեքս (ՔՀԿԻ), 4, 7, 8, 11, 12, 15, 16, 18, 19, 23, 24, 25, 26, 30, 35, 36, 37, 38, 46, 52, 53, 56, 57, 58, 63, 64, 65, 88, 98, 104, 105, 114, 115, 116, 130, 132, 141, 146, 148, 150, 151, 159, 160, 162, 182, 192, 194, 196, 197, 203, 204, 206, 221, 228, 233, 234, 236, 237, 243, 244, 245, 254, 258, 262, 271, 274, 275, 276, 277, 279, 293, 294, 295, 299, 300, 306, 307, 311, 313, 314, 315, 317, 330, 331, 333, 334, 335, 337, 339, 340, 342, 344
 քաղաքական համակարգի կայունություն, 4, 7, 8, 11, 12, 15, 16, 18, 23, 24, 30, 33, 35, 36, 38, 46, 53, 57, 64, 65, 104, 105, 114, 116, 150, 160, 162, 192, 196, 197, 204, 233, 234, 236, 237, 243, 245, 274, 275, 276, 280, 293, 295, 313, 314, 315, 330, 331, 333, 334, 335, 339, 342, 344
 քաղաքական ճնշում, 44, 332
 քաղաքական ուժ, 61, 66, 105, 118, 124, 134, 243, 305
 քաղաքական ռեժիմ, 106
 Քաղաքական տրակտատ, 202
 քաղաքականություն, 13, 27, 66, 74, 78, 80, 82, 89, 90, 91, 118, 123, 124, 126, 130, 134, 137, 140, 161, 162, 171, 178, 179, 185, 186, 187, 189, 190, 195, 207, 208, 211, 216, 218, 222, 223, 228, 230,

Անունների և հիմնաբառերի ցանկ

237, 242, 251, 255, 263, 264, 265, 266,
267, 270, 271, 272, 274, 278, 279, 298,
300, 301, 304, 308, 311, 315, 316, 318,
320, 329
քաղաքացի, 27, 31, 62, 75, 76, 79, 81,
147, 166, 169, 172, 189, 203, 211, 212,
213, 248, 255, 263, 264, 272, 307
Քաղաքացիական ազատությունների
ինդեքս (ՔԱԻ), 11, 20, 24, 26, 336,
337, 338
Քաղաքացիական ազատությունների
ինդեքս (ՔԻԻ), 337
քաղաքացիական
անհնազանդություններ, 11, 20, 24, 28,
32, 43, 87, 226, 235, 275, 333, 336,
338
քաղաքացիական հասարակության
կազմակերպություններ (ՔՀԿ), 11, 62,
151, 276, 281, 298
քաղաքացիական հասարակություն, 62,
249, 251, 279
քարոզարշավ, 76, 78, 169, 207, 211, 227
քարոզչություն, 62, 79, 114, 135
Քեմալ, Մուստաֆա, 168
Քիմիական գեների մասին կոնվենցիա,
220
Քլինթոն, Բիլ, 205, 219, 220
ՔՈՎԻԴ-19 / COVID-19, 47, 78, 89, 91,
98, 100, 105, 106, 107, 114, 129, 131,
132, 140, 141, 144, 147, 151, 152, 156,

214, 225, 247, 260, 284, 285, 287, 310,
315, 316, 320, 324
Քուրդիստանի բանվորական
կուսակցություն, 184, 339
քվե, 71, 166, 168, 169
քվեարկություն, 67, 68, 72, 77, 177, 248

Օ

Օրամա, Բարաք, 211, 235
օտարերկրյա ուղղակի ներդրումներ
(ՕՈՒՆ), 11, 19, 24, 27, 49, 50, 51, 58,
88, 90, 91, 92, 164, 165, 186, 296, 336
օրակարգ, 34, 35, 44, 60, 158, 184, 275,
316
օրենսգիրք, 99, 100, 303
օրենսդրական դաշտ, 78, 95
օրենսդրություն, 20, 25, 99, 173, 246,
296, 317, 337
օրենք, 21, 26, 31, 44, 78, 79, 106, 121,
122, 123, 173, 177, 185, 188, 195, 216,
217, 248, 253, 257, 269, 297
օրենքի գերակայություն, 26, 31, 44, 80,
106, 257

Ֆ

ֆինանսական ճգնաժամ, 88
ֆինանսատնտեսական ճգնաժամ, 47, 49,
53, 58, 182, 275

**ԴԻՄԱԿԱՅՈՂ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԵՐԸ
ՀԻՔՐԻԴԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԻ ԵՎ
ԽԱՂԱՂՈՒԹՅԱՆ ԽԱՉՄԵՐՈՒԿՆԵՐՈՒՄ**

*(Հայաստան, Վրաստան, Ադրբեջան, Թուրքիա,
Իրան, Ռուսաստան, Ուկրաինա)*

Խմբագիր՝
ԱՐՈՒՍՅԱԿ ԱԼԵՔՍԱՆՅԱՆ

**RESILIENT POLITICAL SYSTEMS AT THE CROSSROADS
OF HYBRID WARS AND PEACE**

*(Armenia, Georgia, Azerbaijan, Turkey,
Iran, Russia and Ukraine)*

Edited by
ARUSYAK ALEKSANYAN

Համակարգչային ձևավորումը՝ Կ. Չալաբյանի
Կազմի ձևավորումը՝ Ա. Պատվականյանի
Հրատ. խմբագիր՝ Լ. Ավետիսյան

Հեղինակները հաստատում են, որ ծանոթ են «ԵՊՀ գրատարաբարակչական քաղաքականությանը», և գրքում առկա փաստերը, դիրքորոշումները, կարծիքները շարադրված են հեղինակային իրավունքի և էթիկայի միջազգայնորեն ընդունված սկզբունքների պահպանմամբ:

ԵՊՀ հրատարակչություն
ք. Երևան, 0025, Ալեք Մանուկյան 1
www.publishing.ysu.am

Արուսյակ Ալեքսանյանը քաղաքական գիտությունների թեկնածու է, դոցենտ, Երևանի պետական համալսարանի եվրոպական ուսումնասիրությունների կենտրոնի հետազոտությունների բաժնի ղեկավար և դասախոս: 2009 թ.-ին Արուսյակ Ալեքսանյանը թեկնածուական ատենախոսության շրջանակում մշակել է Քաղաքական համակարգի կայունության ինդեքսի մեթոդաբանությունը, իսկ 2012 թ.-ին ՀՌԿԿ-Հայաստան և Նյու Յորքի «Կարնեգի» կորպորացիայի հետազոտական ծրագրի շրջանակներում՝ Ժողովրդավարության մակարդակի ինդեքսը: Արուսյակ Ալեքսանյանի մասնագիտական խմբագրությամբ և համահեղինակությամբ հրատարակվել է 7 աշխատություն, որոնցից 6-ը՝ երկլեզու:

Աշխատանքը Քաղաքական համակարգի կայունության ինդեքսի մեթոդաբանության կիրառմամբ հերթական և շարունակական ուսումնասիրությունն է: Գրքում կիրառված տարածաշրջանային մոտեցումը շեշտադրում է այդ երկրների փոխկապվածությունը և ընդհանուր մարտահրավերները, որոնց նրանք առերեսվում են՝ սկսած չլուծված հակամարտություններից մինչև ներքաղաքական և սոցիալ-տնտեսական խնդիրները: Աշխատանքի ուսումնասիրություններն անդրադառնում են ինչպես առանձին երկրների կայունության միտումներին, այնպես էլ նրանց փոխազդեցության և աշխարհաքաղաքական փոխակերպումների հետևանքով առաջացած տարածաշրջանային օրինաչափություններին: Այսպիսի համալիր վերլուծությունները հնարավորություն են տալիս առավել խորքային հասկանալու տարածաշրջանային կայունության հետազոտությունները:

